

L'ÉCLÉCTICA

CEES NOOTEBOOM

Perdut el paradís

Un càlid vespre d'estiu, algú havia sortit de casa seva a Jardins, perfum de xicranda, magnòlia. Tot feixuc i humit. A Jardins, hi viu la gent rica que té treballadors que han de venir de lluny, jardiners, cuiners. Dues hores no és res, i això dos cops al dia. São Paulo és una ciutat gran. Quan plou, els autobusos encara triguen més.

L'algú havia sortit de casa seva, havia agafat el cotxe petit de la mare i havia sortit a voltar només per voltar, amb la música de Björk a tot drap, una mena de lament dels Nibelungs que no feia gens per al tròpic. L'algú havia acompanyat la cançó, però a xiscles, amb histèria i també una ràbia que no anava adreçada a ningú i que tenia a veure amb una tristesa que tampoc no es podia qualificar.

L'algú havia conduït seguint el Marginal, el Tietê, les cases dels nous rics a Morumbi i, sense adonar-se'n, havia entrat a la zona prohibida, i no pas a Ebú-Ecú, sinó directament a la pitjor de totes, Paraisópolis, que té més a veure amb l'infern que no amb el paradís, perillosa i, en aquell moment i justament per això, atractiva. No era l'algú qui conduïa, conduïa el cotxe. El cotxe i

la música. El motor es va parar, i llavors ja només van quedar la por i els esgarips de la Björk, que cridaven en direcció als barracots de fusta, a la pudor, a la llum de la lluna sobre els teulats de plaques de metall ondulat, als sons dels televisors barats que retornaven els crits i que es barrejaven amb les riotes excitades, les veus que s'acostaven, que formaven un cercle que l'envoltava i que no la deixava passar. Després tot va anar molt de pressa, massa de pressa per sentir pànic, per cridar o marxar corrent. No sap quants eren, i el que sempre es retraurà, més que la sortida en si, són els nauseabunds pensaments poètics amb què després va falsejar el que havia passat, per instint d'autoconservació: que havia estat un núvol negre. Que un núvol negre se li havia abraonat al damunt. És clar que havia cridat, i és clar que havia fet mal, però mentre li esquinçaven el vestit els havia sentit riure, un riure impossible d'oblidar, agut i extàtic, i se n'havia fet ressò tot un món que per a ella mai no havia existit, una ràbia i un odi tan profunds que t'hi podries perdre per sempre, i alhora aquells xiscles histèrics, les veus panteixants que s'animaven les unes a les altres. Ja mai no l'abandonarien. Ni tan sols s'havien pres la molèstia d'assassinar-la, l'havien deixada enrere com si només fos deixalla abandonada. I potser això va ser el pitjor, les veus que es van anar esvaint de tornada cap a les seves vides, en les quals ella havia estat un simple incident. Més tard, la policia li havia de preguntar què hi havia

anat a buscar, en aquell lloc, i evidentment havia entès que amb allò volien dir que només s'ho podia retreure a si mateixa, tot plegat, però el que de debò es retreia era la idea denigrant, la mentida d'aquell núvol, perquè no són núvols els qui t'arranquen la roba, són homes que penetren per sempre en el teu cos i en la teva vida i que hi deixen un enigma que mai més no ets capaç de resoldre. Que no sóc capaç de resoldre, perquè aquest algú sóc jo, la mateixa que ara jeu aquí, a l'altra punta de la Terra, al costat d'un home que és tan negre com aquells altres, algú que no m'ha pres res, que no conec i que haig de tornar a deixar. Si és bo que sigui aquí, no ho sé. Per què no hauria de ser bo? Perquè no sap per què sóc aquí, no pas l'autèntica raó. Tampoc no la sabrà mai. En aquest sentit, l'enganyo.

Sóc aquí per a foragitar dimonis. Ell es aquí per a cardar amb mi. Em sembla. Almenys això és el que hem fet. Una setmana, em va dir, més no. Després haurà de tornar al seu *mob*. *Mob*, clan, així en diuen, aquí. Però no ha dit on és. En algun lloc de l'interior, de l'*outback*, en la immensitat d'aquest país. Què pensa?, no ho sé. Potser també m'enganya. Però pot mentir algú que amb prou feines diu res?

Dorm, i quan dorm és el temps personificat. Són la gent més antiga del món. Fa més de quaranta mil anys que viuen en aquesta terra, no es pot ser més a prop de l'eternitat. Un vespre vaig sortir a fer una volta amb cotxe

per São Paulo i he arribat fins aquí. No és això, però ho penso. Res del que penso no és lícit, però ningú no em pot prohibir de pensar el que penso. Em miro un home que dorm i que sembla que hagi viscut mil anys, per molt jove que sigui. Jeu a terra, al meu costat, recargolat com un animal. Quan obre els ulls, té la vellesa de les pedres, dels llangardaixos que es veuen aquí al desert, però és una vellesa que és lleugera, perquè els seus moviments són lleugers, com si no sentís el pes del seu cos. Provo de dir-me a mi mateixa que això és tan mentida com l'altra mentida, però no és cert. He topat amb una cosa sobre la qual no tinc poder de decisió, perquè aquí el temps no compta. De vegades, quan sóc al desert amb ell, en aquesta terra que gairebé és tota desert, i quan em fa veure les coses que no veig, quan és gairebé la terra mateixa i sap on és l'aigua que es manté oculta als meus ulls, quan em sento miserable davant la seva vellesa incommensurable que veu aliment on jo veig sorra, penso, contra tota lògica, que aquell vespre vaig sortir de casa per venir aquí. Vaig deixar la negror del tròpic, on tot es mou i fa soroll, per venir a aquest silenci.

És gràcies a l'Almut que he vingut aquí. L'avi de l'Almut és alemany, com el meu. Juntes som l'Almut i l'Alma, ja des de l'escola. Juntes riem dels nostres avis i del seu accent tan estrany. Van venir al Brasil després de la guerra i mai no volen parlar del seu passat. Estan malalts d'enyorança, però no hi tornen. S'esgargamellen amb Fischer-Dieskau i les *Kindertotenlieder*, i volen que Alemanya guanyi el mundial. De la guerra, no en volen parlar mai, i els nostres pares tampoc no volen parlar mai dels seus pares. Ni van voler aprendre mai l'alemany, els nostres pares. Nosaltres sí, encara que sigui un idioma fastigós. Tot va sempre a l'inrevés, tot el que és masculí es converteix en femení, la mort és un home, el sol una dona, la lluna torna a ser un home. És de bojós. Un idioma fastigós d'aprendre, vull dir, no pas de sentir, tret de quan criden. L'Almut és alta i rossa, tots els brasilers se n'enamoren. Jo li arribo a les espatlles, sempre ha estat així, fins i tot quan érem petites. M'agrada, diu l'Almut, així puc recolzar el braç a la teva espatlla. Jo la trobo més bonica a ella, però ella pensa que és massa alta. Sóc una autèntica matrona germànica, deia sempre, m'haurien

d'haver posat Brunhilde. Mira aquests pits. Quan vaig pel carrer, sempre tinc mitja escola de samba al darrere. Tu no has de patir per això. És per l'ombra. L'ombra era una teoria d'ella. Dus una ombra a dins. Però quina mena d'ombra? Als ulls, a sota els ulls, a la pell, pertot. Però es pot saber què és? És el teu secret. I després, als vespres, em mirava al mirall i no veia res. O més ben dit, l'únic que em veia era la cara. No sé si tinc un secret. Tampoc no es tracta d'això, deia l'Almut aleshores. Ets un secret i no ho saps. Amb tu no se sap mai què penses, quan dius una cosa mires d'una manera que no es correspon amb el que dius, sempre sembla que hi hagi alguna cosa més, fora de l'abast dels altres. Segur que et farà la guitza, però no t'ha d'espantar.

Ja no recordo quan vam tenir aquesta conversa, potser quan teníem quinze anys, però no l'he oblidada mai. És ben bé com si sempre tinguessis algú altre amb tu, també deia. Sempre ho havíem fet tot juntes, els primers xicots que vam tenir no ho podien suportar. Podíem passar hores a l'hamaca del porxo i parlar del que faríem més endavant. Estudiar història de l'art era una qüestió que ja teníem decidida. Ella art modern, jo el Renaixement. Em posen malalta, totes aquelles crucifixions i anunciacions, deia sempre. Mai no ens vam posar d'acord sobre això. A mi tampoc no em diuen res les crucifixions, tot i que trobo emocionant de veure tot el que artistes diferents poden fer amb un mateix tema,

però el que em tornava realment boja eren justament les anunciacions. Tinc deliri pels àngels. Rafael, Botticelli, Giotto, tot el que tingui ales. Això és perquè t'agradaria volar, diu l'Almut.

A tu no? No, a mi no. A la paret, hi tenia Willem de Kooning, i Dubuffet, i tots aquells cossos i rostres que es desintegren dels cubistes i que jo no podia ni veure. A casa meva eren àngels. I l'Almut sempre en deia la meva gàbia d'ocells exòtics. El que no puc suportar, deia sovint, és que no sàpigues si són homes o dones.

–Són homes.

–Com ho saps?

–Tenen nom d'home. Miquel. Gabriel.

–Hauria trobat molt més lògic que hagués estat una dona qui hagués anat a anunciar-li a la Mare de Déu que havia de tenir un fill.

–Les dones volen d'una altra manera.

Evidentment, allò no tenia cap ni peus, perquè no havia vist mai volar una dona. Però hi ha coses que simplement les saps. Els vols en picat de Giotto di Bondone els va copiar directament d'un cometa, aquells àngels volen a tanta velocitat per l'aire que deixen un rastre lluminós entremig del qual els desapareixen els peus. Una dona no podria volar mai així.

–Algun cop he somiat que volava –va dir l'Almut–. I sempre anava molt a poc a poc, o sigui que potser tens raó. I com deuen aterrar, ara que ho dius?

Recordo molt bé aquest moment. Érem davant del meu quadre preferit, als Uffizi de Florència, *L'Anunciació* de Botticelli. No feia ni cinc minuts que havia dit que ja n'estava més que tipa de totes aquelles criatures alades.

–M'arrossegues per tot Europa només per veure aquest personal. Imagina't que ets la Mare de Déu. Estàs tan tranquil·la a la teva habitació i de cop sents el soroll de les ales, com si un ocell enorme estigués a punt d'aterrar. Has pensat mai com deu sonar? Quan un colom et passa volant pel costat, bé prou que el sents, o sigui que ja no en parlem si les ales són cent vegades més grosses. Ha de fer un soroll de bojós. *Crew prepare for landing.*

Però no la volia escoltar. M'ha passat tota la vida. Quan hi ha alguna cosa que em toca molt endins, al meu secret, com en diria l'Almut, desaparec. Sé que encara tinc gent al voltant, però per a mi ja no existeixen, siguin qui siguin.

–És gairebé esgarrifós –va dir un cop l'Almut–, quedés realment desenaixada, i sé del cert que no és una actitud forçada.

–És concentració.

–No, és molt més que això. És absència. És com si no fóssim al teu costat. Abans em sabia greu. Em feia l'efecte que era com una mena de menyspreu. Com si jo ja no existís, quan de fet eres tu la que no existies.

Però no l'escoltava. Veure per primer cop un quadre que només coneixes per les reproduccions és com una

mena d'al·lucinació. No pot ser veritat que això d'aquí sigui el quadre autèntic, que Botticelli un dia, ja fa segles, amb uns ulls que van desaparèixer ja fa molt de temps, s'assegués aquí per mirar-se'l després d'haver-hi fet l'última pinzellada. Sento com si encara fos a prop d'aquella pintura, però que no s'hi pot acostar, ha passat tant de temps que el quadre ha esdevingut tot un altre, i així i tot materialment continua essent la mateixa cosa, això és el que ho fa tan espantós. La màgia del que és autèntic em fa venir una mena de vertigen que sóc incapaç de descriure. Si aleshores encara hagués de parar atenció a la gent que passa per davant d'aquell quadre, se'l mira un moment i després hi passa de llarg, em sembla que perdria el coneixement. Un cop vaig presenciar una cerimònia de *candomblé*, a Bahia. La dona que hi ballava havia perdut el món de vista, si algú en aquell moment l'hagués tret d'aquell trànsit, hauria caigut rodona a terra. És una mena de cosa així.

Una histèria silenciosa. També és la de l'Almut. Amb un somriure, però també.

Però jo ja sóc al quadre. Un terra vermell amb rajoles rectangulars, una pauta rigorosa, totes aquelles línies rectes com a contraposició a tot aquell esvoletec, a les arrugues i els plecs de la roba de les dues figures per a qui el món tampoc no existeix. El silenci és sepulcral, l'àngel acaba d'arribar, s'ha repenjat sobre un genoll, ha aixecat la mà dreta cap a la dona que s'inclina lleugerament per

sobre seu. Les seves mans gairebé es troben, és d'una intimitat punyent. Tots dos tenen els dits estesos, com si aquesta fos la llengua que haguessin triat per expressar-se, perquè amb paraules encara no han dit res. La dona no se'l mira, si no veuria la por que sempre acompanya el respecte. Crec que la majoria de la gent no ha pensat mai en la irracionalitat d'aquest missatge. Un home alat que acaba d'entrar volant, amb les ales encara un xic esteses, el paisatge impertorbable a fora, amb aquell únic arbre ocios i allargat sota la llum mediterrània, ve a portar un missatge d'un món que és a milions de milles i, alhora, molt a prop, on el temps i la distància no existeixen, un món que ara ha fet niu en la dona. No sé què es pot considerar diví, o més ben dit, no ho sabria descriure, no sé com la gent pot suportar el contacte amb allò que és diví, a mi em sembla que no es pot. I quan malgrat tot hi ha contacte, és semblant al d'aquest quadre.

—Que potser et creus totes aquestes bestieses?

Evidentment, havia de ser l'Almut qui ho preguntava.

—No, però en aquest quadre és veritat. D'això es tracta.

I evidentment també es tractava que en aquell moment a fora comencés a repicar l'àngelus. Algunes històries tenen prou força per, al cap de dos mil anys, en un món d'ordinadors, continuar fent sonar campanes, i Botticelli ho sabia.

Quan al cap d'una hora aproximadament érem al Ponte Vecchio i ens miràvem l'aigua de l'Arno, que baixava atormentada a sota nostre, l'Almut va dir.

–Imagina-t'ho.

–Imagina't què?

–Que te n'has anat al llit amb un àngel. Deuen ser un autèntic extra, les ales, tot aquell bategar i cruixir mentre s'escorre. I quan les obre de bat a bat i s'enlaira amb tu. La vegada que he estat més a prop d'una cosa així va ser amb un pilot, i no s'hi pot comparar.

–L'únic àngel de qui t'enamoraries tu seria aquell de les ales tan fantàstiques a Toledo, aquell del Greco, que gairebé s'arrossegava fins al cel.

–Aquell del nas arromangat? Moltes gràcies! Però sí que era potent, en això tens raó.

L'Almut sempre em retorna al món.